Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Τόμος 4ος

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 1 17/7/2020 11:23:26 πμ

Βιβλίο μαθητή στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Ορθόδοξη πίστη και λατρεία

Το υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου προέκυψε από το Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α' Λυκείου «Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Ακανθοπούλου, Μ. Συργιάννη, Δ. Παρθένου & Α. Χατζηδημητρίου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Β' Λυκείου, «Θρησκεία και Κοινωνία», **που επιμελήθηκαν οι Ε. Βουλγαράκη, Σ. Γκαργκάνα και Έ. Ψαρογιώργου, το** Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ'

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 2 17/7/2020 11:23:26 πμ

Λυκείου, «Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος», **που επιμελήθηκαν οι Κ. Τριανταφυλλίδου και ο Ε. Παπαϊωάννου, το** Σχολικό Βιβλίο Α' Λυκείου, «Ορθόδοξη πίστη και λατρεία» **των Χρ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια και σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.**

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό

διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών.

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 4 17/7/2020 11:23:26 πμ

επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός, Innocence, 2017/ Encaustic

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 5 17/7/2020 11:23:26 πμ

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ενιαίας Ενταξιακής Εκπαίδευσης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 6 17/7/2020 11:23:26 πμ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βιβλίο μαθητή στα

Θρησκευτικά Α΄ Λυκείου

Τόμος 4ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

27-0784_l_e_thrisk_bm_1-32_28b.indd 7 28/7/2020 2:14:11 μμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 8 17/7/2020 11:23:26 πμ

3.2. ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Η σημασία της γιορτής στην προσωπική και κοινωνική ζωή των πιστών.

Με αφορμή τη λέξη «γιορτή» που θα γράψουμε στον πίνακα, ας προσπαθήσουμε να εκφράσουμε, μονολεκτικά, συναισθήματα και σκέψεις που μας έρχονται στον νου, τα οποία θα καταγράψουμε και θα τα κατηγοριοποιήσουμε.

1.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 5 17/7/2020 11:23:26 πμ

2.

Ο εορτασμός σε εβδομαδιαία και ετήσια βάση στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις πρότερες γνώσεις σας για τις γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία ας κατασκευάσουμε ένα «ετήσιο ημερολογίο τοίχου» της τάξης μας. Θα χωριστούμε σε έξι ομάδες και κάθε ομάδα θα αναλάβει από 2 μήνες, στους οποίους θα επισημαίνει τις μεγάλες

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 6 17/7/2020 11:23:26 πμ

θρησκευτικές γιορτές. Για να διευκολυνθείτε θα σας δοθεί και ένα θρησκευτικό ημερολόγιο σε φωτοτυπία (μόνον οι μήνες που ενδιαφέρουν κάθε ομάδα). Αφού ολοκληρώσουμε την κατασκευή του ημερολογίου θα απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: Με ποια κριτήρια επιλέξατε τις γιορτές του ημερολογίου σας; Ποιους τιμά η Εκκλησία στις γιορτές (Χριστό, Θεοτόκο, Αγίους/Αγίες, θαυμαστά γεγονότα); Για ποιο λόγο νομίζετε ότι το ημερολόγιο είναι γεμάτο με γιορτές;

1. Το θεολογικό νόημα της γιορτής και ο καθαγιασμός του χρόνου

Ο Χριστιανισμός είναι αναμφιβόλως θρησκεία «εξ αποκαλύψεως».

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 7 17/7/2020 11:23:26 πμ

Η αποκάλυψη όμως αυτή δεν αφορά στο εορτολόγιο, πολύ δε περισσότερο στο ημερολόγιο. Αυτά ή προϋπήρχαν του χριστιανισμού, όπως τα ημερολόγια, ή διαμορφώθηκαν μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας με την πάροδο των αιώνων επί τη βάσει στοιχείων παλαιοτέρων του χριστιανισμού ή και νέων. Μέσα στην Καινή Διαθήκη [...] δεν υπάρχει προδιαγραφή ούτε για τον τρόπο μετρήσεως του κοσμικού χρόνου ούτε για τον καταρτισμό του εορτολογίου. [...] Έτσι και ο κοσμικός χρόνος γίνεται τύπος του μέλλοντος αιώνος και πρόγευση της μελλούσης ζωής [...].

Τη μεταμόρφωση αυτή του κοσμικού χρόνου επέτυχε η Εκκλησία, με την καθοδήγηση ασφαλώς

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 8 17/7/2020 11:23:26 πμ

του αγίου Πνεύματος, διά του εορτολογίου της. Η μεταμόρφωση δε αυτή και υπέρβαση συνίσταται στο ότι το ημερολόγιο γίνεται εορτολόγιο. Ο κατάλογος των ημερών μετατρέπεται σε κατάλογο εορτών. Όλες οι ημέρες του έτους επενδύονται με ένα ιερό περιεχόμενο, έτσι ώστε η διαδοχή των ημερών να γίνεται διαδοχή εορτών. Έτσι όλος ο βίος του πιστού γίνεται μια διαρκής εορτή, όπως εμφαντικά τονίζουν οι πατέρες. Ζη στη γη, αλλά στον ουρανό πολιτεύεται. [...]

Εξ άλλου με το εορτολόγιό της η Εκκλησία προγεύεται την υπέρχρονη πραγματικότητα της ουρανίου βασιλείας ουσιαστικά καταργώντας τον κοσμικό χρόνο, αφού γεγονότα του παρελθόντος τα φέρνει κάθε φορά στη μνήμη της όχι σαν

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 9 17/7/2020 11:23:26 πμ

άπαξ τελεσθέντα, αλλά σαν κατ' έτος, και καθ' ημέραν ακόμα, πραγματικά και μυστηριακά επαναλαμβανόμενα. Όταν δηλαδή γιορτάζει επί παραδείγματι τη γέννηση, [...], την ανάσταση του Χριστού, [...] δεν τα θυμάται απλώς, αλλά τα ξαναζεί ως παρόντα, όπως ακριβώς όλα για το Θεό είναι παρόντα, είτε έγιναν στο παρελθόν, είτε γίνονται τώρα ή θα γίνουν στο μέλλον. Έτσι βιώνει την ανάσταση του Χριστού την ημέρα του Πάσχα κάθε έτους σαν «σήμερον» σαν την ημέρα δηλαδή της ιστορικής Κυριακής αναστάσεως του έτους 33 μ.Χ. Η υμνογραφία μας σαφώς απηχεί αυτή την πατερική θεολογική αντίληψη για το λειτουργικό χρόνο όταν σε κάθε γιορτή διαρκώς επαναλαμβάνει και βεβαιώνει ότι το εορταζόμενο γεγονός

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 10 17/7/2020 11:23:26 πμ

δεν έγινε μόνο τον καιρό εκείνο της θείας επί γης παρουσίας, αλλά γίνεται, τρόπον τινά επαναλαμβάνεται και «σήμερον» το τότε τελεσθέν εφάπαξ. [...]

Αυτή η υπέρβαση του κοσμικού χρόνου και η είσοδος στο θείο λειτουργικό χρόνο έχει κι άλλες συνέπειες ακόμα περισσότερο ριζοσπαστικές. Το «σήμερον» δεν αφορά μόνο στην κατ' έτος μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος, αλλά θραύοντας κι αυτό το καιρικό σχήμα διαχέεται στον καθημέραν βίο της Εκκλησίας. Έτσι γιορτάζουμε την ανάσταση του Κυρίου κατά το Πάσχα κάθε χρόνο, αλλά και κάθε Κυριακή [...]. Κι όχι μόνο κάθε Κυριακή, αλλά σε κάθε λειτουργία, οποιαδήποτε ημέρα της εβδομάδος, κι αν τελεσθεί.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 11 17/7/2020 11:23:26 πμ

[...] Για τον [...] άνθρωπο η κατ' έτος επανάληψη των ιερών σωτηριωδών γεγονότων και η παρουσία των ιερών προσώπων των αγίων κατά την καθιερωμένη ημέρα της ετήσιας μνήμης τους, παραμένει σταθερό σημείο αναφοράς σ' αυτά και αφορμή οικειώσεως του μηνύματός τους και βιωματικής προσεγγίσεως σ' αυτό. Αυτό ακριβώς εκμεταλλευόμενη η Εκκλησία φορτίζει τις ημέρες αυτές μ' όλο το διδακτικό περιεχόμενο που προσιδιάζει στην κάθε μια, μυώντας έτσι τους πιστούς στο μυστήριο της σωτηρίας με κάθε δυνατό κατηχητικό τρόπο, με το ανάγνωσμα, την υμνολογία, το κήρυγμα, την εικόνα και με αισθητότερες ακόμα αναπαραστάσεις των ιερών αυτών γεγονότων, όπου

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 12 17/7/2020 11:23:26 πμ

τούτο ήταν δυνατό και σκόπιμο (βάπτιση του Κυρίου, σταύρωση, ταφή, ανάσταση κ.λπ.). Έτσι, [...] κάθε έτος αποτέλεσε, με το ενυφασμένο σ' αυτό εορτολόγιο, την μικρογραφία της ιστορίας του κόσμου, του απολυτρωτικού έργου του Κυρίου. [...] Η επαναφορά δε κατ' έτος των ίδιων εορτολογικών θεμάτων δεν αποτελεί αιτία κορεσμού και ανιαρή υπόθεση ρουτίνας, αλλά αφορμή ανανεώσεως της κατηχήσεως και εμπεδώσεώς της διά της επαναλήψεως που είναι «μητέρα της μαθήσεως», νέων εμβαθύνσεων στα θέματα της πίστεως και ενδεχομένως νέων αποφάσεων και προαγωγής στην εν Χριστώ ζωή. Έτσι αποκτά νόημα και η λαϊκή ευχή, που συνδέεται με τους επί μέρους μεγάλους εορτολογικούς σταθμούς· «και του

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 13 17/7/2020 11:23:26 πμ

χρόνου» ή «χρόνια πολλά». Δεν πρόκειται απλώς για ευχή για την παράταση της επιθυμητής οπωσδήποτε επίγειας ζωής, αλλά παροχής νέων ευκαιριών μαθητείας στο σχολείο της Εκκλησίας και οικειώσεως των σωτηριωδών αληθειών της πίστεως. Όπως οι εικόνες είναι το «βιβλίο των αγραμμάτων», έτσι και το εορτολόγιο είναι το σχολείο των πιστών, γραμματισμένων και αγραμμάτων.

Φουντούλης, Ι. (1993). Λειτουργική Α'. Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία. **Θεσσαλονίκη, σ. 112-116.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 14 17/7/2020 11:23:26 πμ

2. Ορθόδοξο εορτολόγιο

[...] Η Εορτή είναι ένα πολυδιάστατο γεγονός* με υπαρξιακές παραμέτρους, όπως και η Λειτουργία. Το εορτάζειν λοιπόν [...] δεν μπορεί να περιοριστεί στη συμμετοχή σε κάποια συγκέντρωση και στην τέλεση κάποιων ενεργειών, αλλά απαιτεί βαθύτερη ανάλυση για να

---

* Είναι σίγουρα πιο εύστοχο το να μιλούμε για 'το γεγονός της Εορτής', για 'το γεγονός της Λειτουργίας', για 'το γεγονός της Εκκλησίας', από το να δίδουμε ψυχρούς ορισμούς (που τελικά δεν μπορούν να αποδώσουν τις πραγματικότητες αυτές) ή να μιλούμε για την 'έννοια' της Εορτής, κ.λπ.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 15 17/7/2020 11:23:26 πμ

εισέλθει κανείς στο πολυδιάστατο νόημα της πράξης αυτής.

[...] Ο σημερινός κόσμος ξεχνάει σιγά σιγά την έννοια της εορτής, δε μαθαίνει πια να γιορτάζει. Πολλά από τα υπαρξιακά προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου συνδέονται με το γεγονός αυτό. «Βίος ανεόρταστος μακρά οδός απανδόκευτος». Το εορτάζειν είναι τέχνη, είναι πολιτισμός. Ανέκαθεν ο άνθρωπος εορτάζει, χαρίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο νόημα στη ζωή του, ελευθερώνοντάς την από το ζωώδη ρυθμό της δουλειάς και της ξεκούρασης. Η γιορτή δεν είναι απλώς ένα «διάλειμμα» της δουλειάς, αλλά η δικαίωσή της, ο καρπός της, η «μυστηριακή μεταμόρφωσή της» σε χαρά και ελευθερία. «Κάθε γιορτή γιορτάζει

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 16 17/7/2020 11:23:26 πμ

το Είναι, έχει ως θέμα της την κατάφαση του Είναι. Οι άνθρωποι γιορτάζουν ούτως ώστε να επιβεβαιώνουν κάθε φορά με νέο τρόπο ή να επιβεβαιώνεται από τους άλλους ανθρώπους το δικό τους Είναι, αυτό των άλλων και του κόσμου, ανάλογα με τις καταστάσεις και τις αφορμές (γενέθλια, όλα τα μεγάλα γεγονότα της ζωής όπως η γέννηση των παιδιών, οι γάμοι, επέτειοι, ακόμη κι ο θάνατος!). Προβαίνουν σ' αυτή την κατάφαση εορταστικά, δηλ. με μη συνηθισμένα μέσα και μ' έναν τρόπο που υπερβαίνει τα πλαίσια της καθημερινότητας [...]. Εξαιτίας αυτού του βασικού χαρακτήρα της κατάφασης του Είναι η φύση κάθε γιορτής είναι θρησκευτική, ακόμη κι

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 17 17/7/2020 11:23:26 πμ

όταν η σχέση αυτή με το υπερφυσικό επισκιάζεται από πολλά άλλα πράγματα [...].

«Σε τελική ανάλυση σε κάθε γιορτή γιορτάζεται πάντοτε ο Θεός, στον Οποίο χρωστούν την ύπαρξή τους όλα τα υπαρκτά, ο Οποίος θέλει τη Δημιουργία και τη διατηρεί αδιάκοπα στο Είναι [...]».

Ο Θεός είναι η πηγή της ζωής [...]. Η ζωή της Αγίας Τριάδας είναι [...] η αυθεντική ζωή, η αυθεντική κοινωνία των τριών προσώπων, των τριών θείων υποστάσεων, η αυθεντική αγάπη. Γι' αυτό και η ζωή αυτή είναι η κατεξοχήν γιορτή του κόσμου.

Στην παράδοση της Εκκλησίας η αιώνια αυτή γιορτή αποδίδεται με τον όρο «ουράνια Λειτουργία». Τον

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 18 17/7/2020 11:23:26 πμ

όρο αυτό τον συναντούμε ήδη στην Καινή Διαθήκη, στην Προς Εβραίους επιστολή και στην Αποκάλυψη. Η επίγεια Λειτουργία αποτελεί μία εικόνα, μία μίμηση, μία αντανάκλαση της ουράνιας Λειτουργίας, της ουράνιας Εορτής που τελείται αδιαλείπτως ενώπιον του θρόνου του Θεού. [...]. Ο κατεξοχήν λειτουργός της Εκκλησίας, ο μόνος αρχιερεύς, είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο Οποίος μέσω των επισκόπων και των πρεσβυτέρων της Εκκλησίας επιτελεί την αναίμακτη προσφορά και θυσία προς τον Πατέρα Του. Η ανθρωπότητα, μέσω της Εκκλησίας (η Εκκλησία δηλαδή), μετέχει αυτής της ουράνιας Λειτουργίας κι έτσι σώζεται, αποκτώντας Θεία Κοινωνία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 19 17/7/2020 11:23:26 πμ

Εν Χριστώ και εν Αγίω Πνεύματι ολόκληρη η ζωή της Εκκλησίας είναι μια γιορτή, μία συμμετοχή στην κατεξοχήν γιορτή της Βασιλείας των Ουρανών. Η γιορτή αυτή δεν εξαρτάται από τίποτε σ' αυτό τον κόσμο, δεν είναι γιορτή για κάποιο «έργο» ή «επιτυχία» αυτού του κόσμου. Έχει αποκαλυφθεί στον κόσμο, έχει δοθεί ως δώρο στον κόσμο. Γι' αυτό και η χαρά που προέρχεται απ' αυτήν είναι άδολη και απέραντη, γνήσια. Η αποκάλυψη αυτή, το δώρο αυτό, έχει μετατρέψει ολόκληρη τη ζωή του χριστιανού σε χαρά…

Μπασιούδης, Γ. πρωτ. (2011). Ορθόδοξο εορτολόγιο και λειτουργική ζωή στη Γερμανία. Στο Συλλογ. Ποιμαντική της

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 20 17/7/2020 11:23:26 πμ

Ορθοδόξου Διασποράς. Τόμος προς τιμήν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιταλίας και Μελίτης κ. Γενναδίου, **σ. 6.**

3. Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Οι ετήσιες γιορτές διαιρούνται σε: Δεσποτικές (προς τιμήν του Δεσπότη Χριστού), Θεομητορικές (προς τιμή της Μητέρας του Θεού) και σε εορτές των αγίων. Οι Δεσποτικές γιορτές χωρίζονται σε κινητές και ακίνητες. Το Πάσχα δε γιορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία, είναι δηλαδή γιορτή κινητή. Στον κύκλο του κινούνται και άλλες κινητές γιορτές. Είναι οι Κυριακές του Τριωδίου πριν από το Πάσχα (Μαρία Αιγύπτια, Ιωάννης Κλίμακος κ.ά.) και του Πεντηκοσταρίου μετά το Πάσχα

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 21 17/7/2020 11:23:26 πμ

(Ζωοδόχος Πηγή, Ανάληψη, Πεντηκοστή, εορτή του Αγ. Πνεύματος κ.ά.). Η γιορτή του Αγ. Γεωργίου (23 Απριλίου), μετακινείται στη δεύτερη μέρα του Πάσχα, όταν η 23 Απριλίου πέφτει μέσα στη Μεγάλη Σαρακοστή.

Τα Χριστούγεννα γιορτάζονται πάντοτε στις 25 Δεκεμβρίου και είναι ακίνητη γιορτή. Με κέντρο τα Χριστούγεννα, έχουμε γιορτές των οποίων η ημερομηνία δεν αλλάζει (Περιτομή, Υπαπαντή, Ευαγγελισμός).

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ λυκείου, ΔΕ 7, σ. 38.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 22 17/7/2020 11:23:26 πμ

Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία και η ευσέβεια του ελληνικού λαού προς τη Θεοτόκο.

Χωρισμένοι σε ομάδες (στο εργαστήριο πληροφορικής εάν υπάρχει δυνατότητα) αναζητήστε πληροφορίες για τις γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Χριστολογικές, Θεομητορικές, Αγίων) και ετοιμάσετε μια παρουσίαση. Κατόπιν θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην ολομέλεια της τάξης και μπορούμε να αναρτήσουμε τις εργασίες και στην ιστοσελίδα του σχολείου.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 23 17/7/2020 11:23:26 πμ

1. Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Παίρνοντας ως χρονολογική αφετηρία την αρχή της ινδίκτου, δηλαδή την 1η Σεπτεμβρίου, που ήταν πρωτοχρονιά κατά τους αιώνες της διαμορφώσεως του εορτολογίου μας, διακρίνουμε κάποια προσπάθεια διατηρήσεως της ιστορικής συνέχειας στις βασικές τουλάχιστον εορτές, όπου τούτο ήταν δυνατό. Έτσι η σύλληψη του Προδρόμου, το πρώτο γεγονός της ευαγγελικής ιστορίας, τοποθετείται στις 23 Σεπτεμβρίου, στην παλαιά πρώτη του έτους, και η γέννηση της Θεοτόκου στις 8 Σεπτεμβρίου πιθανόν μετά τη μετάθεση της πρωτοχρονιάς στην 1η του μηνός αυτού. Έπονται

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 24 17/7/2020 11:23:26 πμ

τα εισόδια της Θεοτόκου και η εορτή των Χριστουγέννων, με τις μνήμες των προφητών που ελκύσθηκαν στην προεόρτιο περίοδό της, η περιτομή, η υπαπαντή, τα γεγονότα του πάθους και της αναστάσεως και η πεντηκοστή, και το έτος κατακλείεται τον Αύγουστο με την κοίμηση της Θεοτόκου και το θάνατο του Βαπτιστού. Πλήρης ιστορική κατάταξη δεν ήταν εξ υπαρχής δυνατή, αφού, με βάση τον προσδιορισμό των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, θα έπρεπε ο ευαγγελισμός να τοποθετηθεί εννιά μήνες πριν (25 Μαρτίου), έξι μήνες πριν από αυτόν η σύλληψη του Βαπτιστού (23 Σεπτεμβρίου) και εννιά μήνες μετά η γέννησή του (24 Ιουνίου), όπως και η σύλληψη της αγίας Άννης εννέα μήνες πριν από το

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 25 17/7/2020 11:23:26 πμ

γενέσιον της Θεοτόκου (9 Δεκεμβρίου - 8 Σεπτεμβρίου). Πάντοτε υπήρχε η έννοια της συμβατικότητας του εορτολογικού σχήματος.

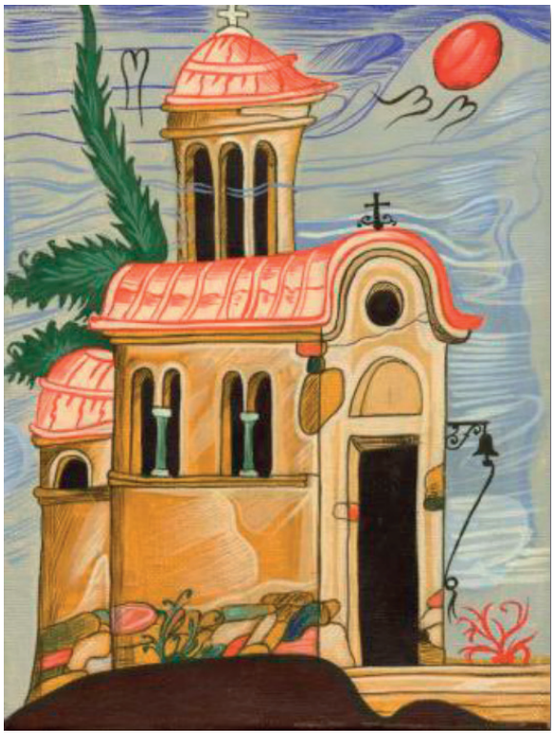

[...] Εκτός από τις μνήμες των προφητών και των δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης, των κατά σάρκα προπατόρων του Χριστού, που κατέλαβαν [...] την προ των Χριστουγέννων περίοδο, οι μνήμες των αγίων καθορίζονταν κυρίως την

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 26 17/7/2020 11:23:26 πμ

ημέρα του θανάτου τους, την γενέθλιο εν Θεώ ημέρα τους. [...]

Φουντούλης, Ι. (1993). Λειτουργική Α'. Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία. **Θεσσαλονίκη, σ. 117-120.**

2. Οι γιορτές της Παναγίας

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα του Εμμ. Λαμπάρδου, 1609 Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 27 17/7/2020 11:23:26 πμ

Οι ορθόδοξοι χριστιανοί τιμούν και ευλαβούνται τη Θεοτόκο. Στο πρόσωπό της τιμάται ο άνθρωπος, η γυναίκα, η μητέρα. Η ύψιστη τιμή και η ευλάβεια εκφράζονται με την περίοπτη θέση που η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δώσει στη Θεοτόκο καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνει την αγάπη και το σεβασμό της. Οι εικόνες της έχουν δεσπόζουσα θέση στους ναούς μας, πολλοί ναοί τής είναι αφιερωμένοι και εξαίσιοι ύμνοι και ακολουθίες έχουν συνταχθεί προς τιμή της. Η τιμή και η αγάπη των πιστών κορυφώνονται στους εορτασμούς των γεγονότων της ζωής της, στις λεγόμενες Θεομητορικές γιορτές, που είναι οι ακόλουθες:

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 28 17/7/2020 11:23:26 πμ

1. **Το Γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Η γιορτή αυτή εμφανίζεται περί τον 7ο αιώνα, αλλά σχετίζεται με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Θεοτόκος γεννήθηκε από γονείς προχωρημένης ηλικίας, τον Ιωακείμ και την Άννα.**
2. **Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου). Κι αυτή η γιορτή καθιερώθηκε μεταγενέστερα (τον 6ο αιώνα) αλλά στηρίζεται στην αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Παρθένος Μαρία οδηγήθηκε από τους γονείς της στο ναό του Σολομώντα σε ηλικία τριών ετών. Εκεί παρέμεινε μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας της.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 29 17/7/2020 11:23:26 πμ

3. Η Σύναξη της Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Αμέσως μετά τη γιορτή της Γέννησης, ορίστηκε να γιορτάζεται το πρόσωπο που γέννησε το Χριστό.
4. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Είναι η αρχαιότερη Θεομητορική γιορτή. Ορίστηκε να γιορτάζεται τη συγκεκριμένη ημερομηνία μετά τον 4ο αιώνα, όταν δηλαδή καθορίστηκε και η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου (ο Ευαγγελισμός, επομένως, υπολογίστηκε να γιορτάζεται εννιά μήνες πριν από τη Γέννηση).
5. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Η γιορτή της Κοίμησης εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα την εποχή του αυτοκράτορα Μαρκιανού, ο οποίος έκτισε ναό στη

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 30 17/7/2020 11:23:26 πμ

Γεθσημανή, όπου κατά την παράδοση ετάφη η Θεοτόκος.

Όπως διαπιστώνουμε, οι Θεομητορικές γιορτές θεσπίστηκαν σε διαφορετικές εποχές. Από τα εορταζόμενα γεγονότα της ζωής της Παναγίας, τα ευαγγέλια αναφέρουν μόνο τον Ευαγγελισμό. Τα υπόλοιπα γεγονότα ήταν γνωστά στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και καταγράφηκαν σε διάφορα κείμενα. Τα κείμενα αυτά, αν και δεν συμπεριλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη, έχουν σημαντική βαρύτητα για τις πληροφορίες που διασώζουν και παρέμειναν ζωντανά στη συνείδηση της Εκκλησίας.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών
Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 16

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 31 17/7/2020 11:23:26 πμ

3. Η θέση της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας

Στο απολυτίκιο του Ευαγγελισμού τονίζεται ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τη «φανέρωση του μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες». Αρχίζει, επομένως, η πραγματοποίηση του σχεδίου που είχε αναγγείλει ο Θεός αμέσως μετά την πτώση των πρωτοπλάστων: ότι ο Υιός του Θεού θα γίνει άνθρωπος, ώστε με το Πάθος και την Ανάστασή του να σώσει τον άνθρωπο και να τον οδηγήσει πάλι στον Παράδεισο.

Είναι φανερό ότι, χωρίς τη συμβολή της Θεοτόκου, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί. Ο Θεός για να σαρκωθεί ζήτησε την ανθρώπινη συνεργασία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 32 17/7/2020 11:23:26 πμ

Και η Θεοτόκος, εκπροσωπώντας το ανθρώπινο γένος, είπε το μεγάλο «ναι». Γι' αυτό και οι πιστοί θεωρούν ότι η Παναγία, ακόμη και κατά το γεγονός της Κοίμησής της, παραμένει πάντοτε η «γέφυρα» και η μεσίτρια μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

Η ορθόδοξη παράδοση ονομάζει τη Μητέρα του Θεού «Θεοτόκο», «Αειπάρθενο» και «Παναγία». Οι δυο πρώτες έννοιες (Θεοτόκος και Αειπάρθενος) σχετίζονται με τη θεότητα του Χριστού – γι' αυτό και όταν η αίρεση του Νεστόριου αμφισβήτησε τη Θεότητα του Κυρίου, οι οπαδοί της αίρεσης έπαυσαν ν' αποκαλούν την Παναγία «Θεοτόκο» και την ονόμαζαν «Χριστοτόκο» (ότι

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 33 17/7/2020 11:23:26 πμ

γέννησε, δηλαδή, έναν απλό άνθρωπο). Ειδικότερα, ο όρος «Αειπάρθενος» αποκαλύπτει ότι η Παναγία παρέμεινε Παρθένος και κατά τη σύλληψη του Χριστού και κατά τη γέννησή του και μετά τη γέννηση. Ο όρος «Παναγία» προέρχεται από τους δυο προηγούμενους, δηλαδή από το γεγονός ότι γέννησε το Θεό, και εκφράζει την πλήρη αγιότητα της Θεοτόκου γιατί έγινε μητέρα του Θεού. Η Θεοτόκος, επομένως, δε γεννήθηκε απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα (όπως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί με το δόγμα περί «Ασπίλου Συλλήψεως» της Θεοτόκου από τους γονείς της), αλλά έλαβε το χάρισμα της πλήρους αγιότητας κατά την ώρα του Ευαγγελισμού.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 34 17/7/2020 11:23:26 πμ

Η ορθόδοξη παράδοση μας διδάσκει, επίσης, ότι ο θάνατός της συνέβη πραγματικά, σε αντίθεση με την αντίληψη του Ρωμαιοκαθολικισμού ότι η Παναγία δεν πέθανε, αλλά αναλήφθηκε στον ουρανό με το σώμα της. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ορθόδοξη παράδοση, που αποτυπώνεται στα τροπάρια της Εκκλησίας, το σώμα της Θεοτόκου «μετέστη» στον ουρανό μετά το θάνατό της, διότι τότε ακριβώς έγινε άφθαρτο, γνώρισε δηλαδή τη δόξα που προέρχεται από το γεγονός ότι γέννησε το Θεάνθρωπο Χριστό.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 16

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 35 17/7/2020 11:23:27 πμ

4. Το νόημα της αργίας (της Κυριακής για τους Χριστιανούς και του Σαββάτου για τους Ιουδαίους)

Η χρονολογικά πρώτη χριστιανική εορτή είναι αναμφίβολα η Κυριακή, το εβδομαδιαίο Πάσχα της Εκκλησίας. Στον Ιουδαϊσμό το Σάββατο ήταν η θεοσύστατη ημέρα της καταπαύσεως. Η πιστή τήρησή του αποτελούσε την επιβεβαίωση της πιστότητας στο νόμο του Θεού [...]. Το μεγαλύτερο τόλμημα της πρώτης εκκλησίας ήταν η μετάθεση της ημέρας του Κυρίου από την εβδόμη στην πρώτη ημέρα της εβδομάδος. [...] Το Σάββατο γίνεται προφητικός τύπος της ταφής του Κυρίου, που οδηγεί στην εκ νεκρών ανάσταση κατά την πρώτη ημέρα της εβδομάδος [...], την ημέρα της δημιουργίας του φωτός και της νέας εν Χριστώ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 36 17/7/2020 11:23:27 πμ

δημιουργίας. Πρώτη, αλλά και όγδοη, τύπος της εβδομάδος του μέλλοντος και της αιωνιότητος. [...] Στο εξής και μέχρι σήμερα η αναστάσιμη σύναξη της Κυριακής και η κατ' αυτήν ευχαριστία αποτέλεσε το κέντρο της ζωής της οικουμενικής Εκκλησίας, το εβδομαδιαίο Πάσχα της.

Φουντούλης, Ι. (1993). Λειτουργική Α'. Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία. Θεσσαλονίκη, σ. 119-120.

5. Το μήνυμα της γιορτής των αγίων για τον πιστό

Η κοινή γιορτή όλων των αγίων μάς υπενθυμίζει ότι όλοι αγωνίστηκαν για τον ίδιο σκοπό: την ένωσή τους με το Θεό, που τους στεφάνωσε νικητές. Ο κοινός εορτασμός τους απευθύνει μια πρόσκληση,

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 37 17/7/2020 11:23:27 πμ

κοινή προς όλους τους πιστούς: ν' αγωνιστούν, όπως κι εκείνοι, στο στίβο των πνευματικών αθλημάτων, έχοντας βέβαιη την ελπίδα της νίκης, μια ελπίδα που πηγάζει και από τη δική τους νίκη. Αν μιμηθούμε το παράδειγμα τους, μιμούμαστε τον ίδιο τον Κύριο. Αυτό το νόημα έχει και ο ιδιαίτερος σύνδεσμος του καθένα μας με το όνομα ενός αγίου.

Οι άγιοι μεταφέρουν την ευλογία και το φωτισμό του Θεού. Στους ύμνους, με τους οποίους τους τιμούμε, διακηρύσσουμε ότι αυτοί οι θεωμένοι άνθρωποι «παρέχουν χαρίσματα» στους πιστούς. Ζητάμε την ευχή τους και τη μεσιτεία τους αφού βρίσκονται ήδη κοντά στο Θεό και συμπαραστέκονται με στοργή και ενδιαφέρον στους αγωνιζόμενους πιστούς.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 38 17/7/2020 11:23:27 πμ

Προσέγγιση της λαϊκής θρησκευτικότητας.

Ας παρατηρήσουμε προσεκτικά τις εικόνες παρακάτω που σχετίζονται με θρησκευτικά πανηγύρια (λιτανεία της εικόνας, χοροί, τραγούδια κ.τ.λ.). Προσπαθήστε να διακρίνετε σε δύο στήλες τα λαϊκά στοιχεία και τα θρησκευτικά στοιχεία της πανηγύρεως. Στη συνέχεια, ας αναλύσουμε κάποιες διαστάσεις (ουσιαστική, χωρική, χρονική, ποσοτική, ποιοτική) και ας ανακοινώσουμε στην ολομέλεια της τάξης τα αποτελέσματα της

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 39 17/7/2020 11:23:27 πμ

έρευνάς μας. Κάθε μια από αυτές τις διαστάσεις απαντά, αντίστοιχα σε πέντε θεμελιώδη ερωτήματα:

α. Τι; Με τι σχετίζεται;

β. Πού; Είναι περιορισμένο τοπικά ή έχει ευρύτερες επιδράσεις; Ποιες περιοχές αφορά;

γ. Πότε; Πότε ξεκίνησε και τι συνέβη όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά; Συμβαίνει συνεχώς, κυκλικά ή σποραδικά;

δ. Πόσο; Υπάρχει μία αιτία ή πολλές; Πόσοι άνθρωποι επηρεάζονται; Εμφανίζεται υπερβολικό ή υποτιμημένο;

ε. Πόσο σοβαρά; Είναι ζήτημα αρχών ή πρακτικής;

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 40 17/7/2020 11:23:27 πμ

1.

2.

3.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 41 17/7/2020 11:23:27 πμ

4.

1. Ο Κλήδονας

Απ’ τα ξημερώματα της παραμονής του Άι Γιαννιού πριν από τη δουλειά, και πριν πάει σκολειό στείλανε την Ανθούλα στη βρύση με ένα χωματένιο σταμνί να το γεμίσει νερό.

– Τσιμουδιά ακούς; Αμίλητο πρέπει να είναι.

Ύστερα το κάθε κορίτσι έδωσε κι από ένα σημάδι. Ένα κουμπί, μια

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 42 17/7/2020 11:23:27 πμ

ψεύτικη καρφίτσα, ένα σκουλαρίκι.

Αφού ρίξανε τα σημάδια στο αμίλητο νερό, σκέπασαν το σταμνί μ' ένα κόκκινο πανί και το βράδυ το βάλανε στα κεραμίδια. Να το γητέψει η νύχτα και τα άστρα. Το πήρανε πρωί πρωί πριν το ματιάσει ο ήλιος. [...]

Από το απόγευμα της Παραμονής τα παιδιά βάλθηκαν να κουβαλάνε ξυλαράκια, χόρτα, χαρτιά. Δίνανε και οι μαγαζάτορες παλιόκασες, παλιοπάνερα για να ταΐζουν τις φωτιές. Μόλις κλείσανε τα μαγαζιά, άρχισαν να πηδάνε κι αυτοί.

Την πιο μεγάλη φωτιά την ανάψανε τα παιδιά στην αυλή του τζαμιού. Πηδούσαν μικρά και μεγάλα και δεν σταματούσαν. Αναψοκοκκίνιζαν τα μάγουλα των κοριτσιών

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 43 17/7/2020 11:23:27 πμ

απ' τις φλόγες και τη χαρά της βραδιάς. [...]

Την άλλη μέρα ύστερα από τη λειτουργία μαζευτήκανε τα κορίτσια. Από τα χαράματα στο πόδι, να τελειώσουν οι δουλειές να προλάβουνε τον κλήδονα.

Το πρώτο κορίτσι παίρνει το σταμνί και λέει:

Ανοίξετε τον κλήδονα στ' Άι Γιαννιού
τη χάρη
Κι όπου 'χει την τύχη την καλή θα
βρει το παληκάρι.

Χρυσοχόου, Ιφ. (1979). Ξεριζωμένη Γενιά. **Αθήνα: Φιλιππότη, σ. 79-81.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 44 17/7/2020 11:23:27 πμ

2. Έθιμα του Πάσχα από τη Θράκη (τα κόκκινα αυγά)

Η παρουσία των αυγών

Το αυγό είναι παγκοσμίως γνωστό ως πανάρχαιη πηγή ζωής, ως η αρχή της ζωής, η μήτρα, το σπέρμα όλης της δημιουργίας, η οργανική ύλη στην αδρανή της κατάσταση, και συμβολίζει την ανανέωση της ζωής, την ανάσταση, την ελπίδα. Η παρουσία του ήταν έντονη σε αρχέγονες δοξασίες, πρακτικές και λατρείες, πρωτόγονες και εξελιγμένες, π.χ. στον αρχαιοελληνικό ορφισμό. Για το κόκκινο, ειδικά, χρώμα του οι χριστιανικές λαϊκές παραδόσεις που το «ερμηνεύουν» είναι πάμπολλες. Γνωστότερη είναι αυτή με την γυναίκα που δεν πίστεψε την είδηση της ανάστασης του Χριστού

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 45 17/7/2020 11:23:27 πμ

και έθεσε ως «λυδία λίθον» της αποδείξεως του θαύματος τη μετατροπή των άσπρων αυγών που κρατούσε στο καλάθι της σε κόκκινα, όπερ και εγένετο. Υπενθυμίζω επίσης ότι γενικά το κόκκινο χρώμα θεωρείται ως χρώμα που εκφράζει τη χαρά, αλλά και τον θάνατο που προετοιμάζει τη δυναμικά αναγεννημένη ζωή, λειτουργεί δε ταυτοχρόνως και ως εξορκιστικό.

Την Μ. Πέμπτη οι γυναίκες καταγίνονταν με το βάψιμο των αυγών, ήταν η Κοκκινοπέφτη τους. Η κάθε νοικοκυρά το πρωί της ημέρας κατέβαινε στο κοτέτσι της, έπαιρνε το αυγό, το σημάδευε, Μεγαλοπεφτιάτικο το έλεγαν, το έβαφε όπως τα άλλα, και το τοποθετούσε στο εικονοστάσι μέχρι την Κοκκινοπέφτη της άλλης Χρονιάς. [...]. Με κόκκινο

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 46 17/7/2020 11:23:27 πμ

αυγό επίσης (στην Τζαντώ) σταύρωναν τα παιδιά τους, για να κοκκινίσουν τα μάγουλά τους και να αποκτήσουν τα κοινωνικώς καθορισμένα χαρακτηριστικά του προσώπου τους [...].
Σέργης, Μ. Έθιμα του Πάσχα από τη Θράκη. Στο Σέργης, Μ. και συνεργάτες (Επιστημονική Επιτροπή) (2015).
Όψεις της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης.
Κομοτηνή: Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ., Περιφερειακή Διεύθυνση Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Αν. Μακεδονίας και Θράκης, σ. 320-321.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 47 17/7/2020 11:23:27 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 48 17/7/2020 11:23:27 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 49 17/7/2020 11:23:27 πμ

3.3. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

Γλώσσα και σύμβολα στην καθημερινότητα.

Με αφετηρία τη φράση «γλώσσα και σύμβολα» ας καταγράψουμε λέξεις που σας έρχονται στον νου σε δύο στήλες και ας ανακοινώσουμε τα αποτελέσματά μας στην ολομέλεια της τάξης. Τέλος, ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα εξής: Τι συμβολίζουν; Γιατί τα χρησιμοποιούμε; Γνωρίζετε κάτι αντίστοιχο σε θρησκευτικά σύμβολα;

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 50 17/7/2020 11:23:27 πμ

Η χρήση κατά περίπτωση της γλώσσας, των όρων και των κωδίκων της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στην καθημερινή ζωή.

Σας δίνονται οι παρακάτω εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο που είναι δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα: σωτήρας, αγρόν ηγόρασε, αντί του μάννα χολήν, άξιος ο μισθός του, από καταβολής κόσμου, από τον Άννα στον Καϊάφα, άρον-άρον, άρρητα ρήματα, ας όψεται, άσωτος υιός, διά το θεαθήναι τοις ανθρώποις, διά τον φόβον των Ιουδαίων, δόξα σοι ο Θεός, είπα και ελάλησα, εκ τού πονηρού, επί ξύλου κρεμάμενος, να βάλω τον δάκτυλον εις τον τύπον των

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 51 17/7/2020 11:23:27 πμ

ήλων. Ας προσπαθήσουμε να τις ερμηνεύσουμε στη σύγχρονη γλώσσα καθώς και να εντοπίσουμε την ερμηνεία τους στο βιβλικό/θεολογικό πλαίσιο.

Ψαλ. 8,2-3

«2 Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. 3 ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν».

Κορ. 1,27

«27 ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 52 17/7/2020 11:23:27 πμ

κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά».

Η χρήση της χριστιανικής θρησκευτικής γλώσσας σε γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

Ας παρατηρήσουμε ένα έργο σύγχρονης βυζαντινής ζωγραφικής (την παραβολή του σπορέως) που θα τη χωρίσουμε σε επιμέρους ενότητες. Χωρισμένοι σε ομάδες παρατηρήστε και κατόπιν προσπαθήστε να επεξεργαστείτε και να ερμηνεύσετε από μία επιμέρους ενότητα ώστε να αναδειχθεί η πολυσημία, η σημασία και η επικαιρότητα της θεολογικής (εικαστικής) γλώσσας, καθώς και οι παράγοντες που την επηρεάζουν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 53 17/7/2020 11:23:27 πμ

Για την καλύτερη επεξεργασία ας ακολουθήσουμε τα εξής βήματα:

1. Ένας/μία μαθητής/τρια από την πρώτη ομάδα θα επιχειρήσει να περιγράψει και να προσδιορίσει τι βλέπει και τι παρατηρεί στη συγκεκριμένη ενότητα του έργου. Στη συνέχεια κάποιος άλλος/η θα επεξεργαστεί τις παρατηρήσεις του/της προηγούμενου/ης προσθέτοντας περισσότερες λεπτομέρειες. Ένα τρίτο μέλος της ομάδας θα επεξεργαστεί ακόμη περισσότερο προσθέτοντας κι άλλες λεπτομέρειες και ένα τέταρτο θα συμπληρώσει με ό,τι άλλο νομίζει.
2. Μετά τη λεπτομερειακή παρατήρηση της πρώτης ομάδας, κάποια άλλη θα επιχειρήσει το ίδιο σε μια

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 54 17/7/2020 11:23:27 πμ

άλλη ενότητα του έργου. Έτσι η διαδικασία ξαναρχίζει και πάλι, ώσπου το κάθε μέλος της ομάδας σας να έχει κάνει ένα γύρο ή έως ότου όλες οι ενότητες του έργου να έχουν περιγραφεί.

3. Μετά την πλήρη περιγραφή του έργου από όλες τις ομάδες, κάθε ομάδα θα συζητήσει και θα επεξεργαστεί το σύνολο των παρατηρήσεων προσπαθώντας να διατυπώσει κάποιες ιδέες ή ερμηνείες της γι' αυτό μέσα από απλές ερωτήσεις, όπως: «Τι νομίζετε πως συμβαίνει;» «Τι παρατηρήσατε και σας κάνει να το ισχυριζόσαστε;».
4. Στη συνέχεια, οι ομάδες, θα ανταλλάξετε τις ερμηνείες σας και θα συζητήσετε τεκμηριωμένα -με βάση τις παρατηρήσεις και

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 55 17/7/2020 11:23:27 πμ

επεξεργασίες που έχετε κάνει-
για τη σημασία και το νόημα του
έργου.

Θεολογία και γλώσσα

Τετραευάγγελο, Ι. Μονή Τιμίου Προδρόμου Σερρών, 12ος αι.

Στην εποχή μας γίνεται λόγος πολύς για γλωσσικές αλλαγές στα λειτουργικά κείμενα της Εκκλησίας, περισσότερο συμβατές προς το νεοελληνικό γλωσσικό ιδίωμα και

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 56 17/7/2020 11:23:27 πμ

αίσθημα. Η Εκκλησία ήτανε πάντοτε ανοιχτή σε αλλαγές που βοηθούσανε την προσέγγιση της θείας αλήθειας. Όμως ήτανε κι εξαιρετικά προσεκτική […] με τη βεβαιότητα […] ότι:

– της Θεολογίας, δηλαδή της εκφράσεως ή δηλώσεως της αλήθειας, προηγείται η εμπειρία της αλήθειας.
– η γλώσσα έχει ρόλο δηλωτικό και σημειωτικό, δεν έχει αναλογία προς το είναι της αλήθειας.
– τα φιλοσοφικά σχήματα μερικής ή ολικής ταυτίσεως του σημαίνοντος και σημαινομένου δεν έχουν εφαρμογή στη θεολογία, εφόσον δεν υπάρχει αναλογία μεταξύ αλήθειας και γλώσσας, εφόσον τα δύο μεγέθη είναι διαφορετικής

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 57 17/7/2020 11:23:27 πμ

τάξεως, δηλαδή άκτιστη η αλήθεια και κτιστή η γλώσσα.

- **η επιλογή της γλώσσας και των λέξεων στη θεολογία (στην έκφραση-δήλωση της αλήθειας) είναι αποκλειστική ευθύνη του ανθρώπου.**
- **η ίδια αλήθεια μπορεί να δηλωθεί και με διαφορετικές μεταξύ τους λέξεις της ίδιας γλώσσας (π.χ. ελληνικής).**
- **οι λέξεις, με τις οποίες κήρυξαν ο Κύριος, οι Απόστολοι, οι Πατέρες της Εκκλησίας και οι σύγχρονοι κήρυκες, δεν οδηγούν στην πίστη, στην αλήθεια, παρά μόνο αν ο ακούων αυτές φωτιστεί από το άγιο Πνεύμα και τις υιοθετήσει.**

Παπαδόπουλος, Στ., Θεολογία και γλώσσα: Εμπειρική θεολογία -

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 58 17/7/2020 11:23:27 πμ

Συμβατική γλώσσα,
Ακρίτας, Αθήνα, 2002 (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου).

Συμβολισμοί, ποιητική και εικαστική γλώσσα

Παραδείγματα άλλων παραβολών: Παραβολή των κακών γεωργών (Μτ 21, 33-41), του σπόρου που αυξάνει μόνος του (Μκ 4, 26-29), των ζιζανίων (Μτ 13, 24-30), για τον σπόρο του σιναπιού (Μτ 13, 31-32), για το χαμένο πρόβατο (Μτ 18, 12-14).

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 59 17/7/2020 11:23:27 πμ

Η Παραβολή του Σπορέως. Εικόνα διά χειρός Φίκου, 2006. Αυγοτέμπερα σε χειροποίητο ιαπωνικό χαρτί κολλημένο σε ξύλο.

Η Γλώσσα, πρόβλημα της Εκκλησίας

Λένε κάποιοι: – Είτε το θέλουμε, είτε όχι, πρόβλημα υπάρχει! Χρόνο με χρόνο αποκοπτόμαστε από τον λαό μας και ιδίως από τα νιάτα! Άλλοι, πιο σωστά ερωτάνε: – Προδίνουμε το μήνυμα του Χριστού για τη σωτηρία του κόσμου, για να

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 60 17/7/2020 11:23:27 πμ

συντηρούμε ένα μουσείο; Και απωθούμε στο περιθώριο τον λόγο του Χριστού για κάποιους που λατρεύουν τη λογία γλώσσα; Τι προτιμάμε; Σε τι ακουμπάμε; Τι καίει την καρδιά μας; Η λογία γλώσσα ή ο λόγος του Χριστού, η σωτηρία του κόσμου; […] Ο άνθρωπος πρέπει να ξέρει τι λέει στον Θεό στην προσευχή του. Λόγια απλά, καθαρά και ξάστερα! […] Όταν διαβάζοντας κάποιος ή ακούοντας κάποια λόγια χρειάζεται να τους κάμει και κάποια επεξεργασία για να τα καταλάβει, η γλώσσα τους του είναι ξένη· όσο καλά κι αν την ξέρει! Και στην περίπτωση αυτή, ενώ προσπαθεί να κατανοήσει εκείνα που ακούει, του έρχονται και άλλα νοήματα. Και έτσι, τα αμέσως επόμενα ούτε τα ακούει,

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 61 17/7/2020 11:23:27 πμ

ούτε τα καταλαβαίνει. Γιατί ή κολλάει· ή αφαιρείται· ή συναρπάζεται. Γι' αυτό χρειάζεται η μετάφραση!

Μελέτιος, Μητροπολίτης Νικοπόλεως, Μέθεξη ή κατανόηση;, **Έκδ. Ι.Μητροπόλεως Νικοπόλεως, Πρέβεζα, 2011, σελ. 47-48.**

Ερμηνεία σύγχρονων συμβόλων με θρησκευτικό περιεχόμενο και χρήση θρησκευτικών κωδίκων επικοινωνίας.

Ας μελετήσουμε το Α' Κορ. 13, 1-13. Στη συνέχεια προσπαθήστε να το μεταφέρετε σε έκφραση και περιεχόμενο προσαρμοσμένο στα τωρινά δεδομένα. Μπορείτε να ξεκλειδώσετε το νόημά του, ξεπερνώντας το

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 62 17/7/2020 11:23:27 πμ

ανοίκειο της γλώσσας; Μπορείτε να γράψετε τις βασικές του ιδέες στη δική σας γλώσσα;

Α΄ Προς Κορινθίους 13, 1-13 1

1 Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώ-
πων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγά-
πην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς
ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. 2 καὶ
ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ
μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν
γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πί-
στιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην
δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. 3 καὶ ἐὰν ψω-
μίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ
ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυ-
θήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν
ὠφελοῦμαι. 4 Ἡ ἀγάπη μακροθυ-
μεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ,

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 63 17/7/2020 11:23:27 πμ

ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, 5 οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, 6 οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· 7 πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. 8 ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται. 9 ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· 10 ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. 11 ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. 12 βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι᾽ ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 64 17/7/2020 11:23:27 πμ

πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην. 13 νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

Γιάννης Ρίτσος, Ἐπιτάφιος (ἀποσπάσματα)

(Θεσσαλονίκη. Μάης τοῦ 1936. Μιὰ μάνα, καταμεσὶς τοῦ δρόμου, μοιρολογάει τὸ σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της καὶ πάνω της, βουίζουν καὶ σπάζουν τὰ κύματα τῶν διαδηλωτῶν – τῶν ἀπεργῶν καπνεργατῶν. Ἐκείνη συνεχίζει τὸ θρῆνο της):

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 65 17/7/2020 11:23:27 πμ

Α. Τάσσος, Επιτάφιος, ξυλογραφία

Ι

Γιέ μου, σπλάχνο τῶν σπλάχνων
μου, καρδούλα τῆς καρδιᾶς μου,
πουλάκι τῆς φτωχιᾶς αὐλῆς, ἀνθὲ
τῆς ἐρημιᾶς μου,
πῶς κλείσαν τὰ ματάκια σου καὶ δὲ
θωρεῖς ποὺ κλαίω

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 66 17/7/2020 11:23:27 πμ

καὶ δὲ σαλεύεις, δὲ γρικᾶς τὰ ποὺ
πικρὰ σοῦ λέω;
Γιόκα μου, ἐσὺ ποὺ γιάτρευες κάθε
παράπονό μου,
Ποὺ μάντευες τί πέρναγα κάτου ἀπ'
τὸ τσίνορό μου,
τώρα δὲ μὲ παρηγορᾶς καὶ δὲ μοῦ
βγάζεις ἄχνα
καὶ δὲ μαντεύεις τὶς πληγὲς ποὺ
τρῶνε μου τὰ σπλάχνα;
Πουλί μου, ἐσὺ ποὺ μοῦ 'φερνες
νεράκι στὴν παλάμη
πῶς δὲ θωρεῖς ποὺ δέρνουμαι καὶ
τρέμω σὰν καλάμι;
Στὴ στράτα ἐδῶ καταμεσὶς τ' ἄσπρα
μαλλιά μου λύνω
καὶ σοῦ σκεπάζω τῆς μορφῆς τὸ
μαραμένο κρίνο.
Φιλῶ τὸ παγωμένο σου χειλάκι ποὺ
σωπαίνει

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 67 17/7/2020 11:23:27 πμ

κι εἶναι σὰ νὰ μοῦ θύμωσε καὶ
σφαλιγμένο μένει.
Δὲ μοῦ μιλεῖς κι ἡ δόλια ἐγὼ τὸν
κόρφο δές, ἀνοίγω
καὶ στὰ βυζιὰ ποὺ βύζαξες τὰ νύχια,
γιέ μου, μπήγω. […]

ΙΧ

Ὦ Παναγιά μου, ἂν εἴσουνα, καθὼς
ἐγώ, μητέρα,
βοήθεια στὸ γιό μου θἄστελνες τὸν
Ἄγγελο ἀπὸ πέρα.
Κι, ἄχ, Θέ μου, Θέ μου, ἂν εἴσουν
Θεὸς κι ἂν εἴμασταν παιδιά σου
θὰ πόναγες καθὼς ἐγώ, τὰ δόλια
πλάσματά σου.
Κι ἂν εἴσουν δίκειος, δίκαια θὰ
μοίραζες τὴν πλάση,
κάθε πουλί, κάθε παιδὶ νὰ φάει καὶ
νὰ χορτάσει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 68 17/7/2020 11:23:27 πμ

Γιέ μου, καλὰ μοῦ τἄλεγε τὸ
γνωστικό σου ἀχεῖλι
κάθε φορὰ ποὺ ὁρμήνευε, κάθε
φορὰ ποὺ ἐμίλει:
Ἐμεῖς ταγίζουμε ζωὴ στὸ χέρι:
περιστέρι,
κ' ἐμεῖς οὔτ' ἕνα ψίχουλο δὲν
ἔχουμε στὸ χέρι.
Ἐμεῖς κρατᾶμε ὅλη τὴ γῆς μὲς στ'
ἀργασμένα μπράτσα
καὶ σκιάχτρα στέκουνται οἱ Θεοὶ κι
ἀφέντη ἔχουνε φάτσα.
Ἄχ, γιέ μου, πιὰ δὲ μοὔμεινε καμιὰ
χαρὰ καὶ πίστη,
καὶ τὸ χλωμὸ καὶ τὸ στερνὸ καντήλι
μας ἐσβήστη.
Καί, τώρα, ἐπὰ σὲ ποιά φωτιὰ τὰ
χέρια μου θ' ἀνοίγω,
τὰ παγωμένα χέρια μου νὰν τὰ
ζεστάνω λίγο;

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 69 17/7/2020 11:23:27 πμ

Ἐπιτάφιος Θρῆνος (Ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου - Μεγάλη Παρασκευή βράδυ)

Μιχαΐλοβιτς Βασνετόφ (1848-1926), Επιτάφιος Θρήνος.

ΣΤΑΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Ἦχος γ’.

Αἱ γενεαί πᾶσαι ὕμνον τῇ ταφῇ σου
προσφέρουσι ,Χριστέ μου.
Καθελών τοῦ ξύλου ὁ Ἀριμαθαίας,
ἐν τάφῳ σε κηδεύει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 70 17/7/2020 11:23:27 πμ

Μυροφόροι ἦλθον, μύρα σοι Χριστέ
μου κομίζουσαι προφρόνως.
Δεῦρο πᾶσα κτίσις, ὕμνους
ἐξοδίους προσοίσωμεν τῷ Κτίστῃ.
Ὡς νεκρόν τόν ζῶντα, σύν
μοιροφόροις πάντες μυρίσωμεν
ἐμφρόνως.
Ἰωσήφ τρισμάκαρ, κήδευσον τό
σῶμα Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου.
Οὗς ἔθρεψε τό μάννα, ἐκίνησαν τήν
πτέρναν κατά τοῦ Εὐεργέτου.
Οὗς ἔθρεψε τό μάννα, φέρουσι τῷ
Σωτῆρι χολήν ἅμα καί ὄξος.
Ἰωσήφ κηδεύει σύν τῷ Νικοδήμῳ
νεκροπρεπῶς τόν Κτίστην.
Ζωοδότα Σῶτερ, δόξα σου τῷ
κράτει, τόν Ἅδην καθελόντι.
Ὕπτιον ὁρῶσα, ἡ πάναγνός σε
Λόγε, μητροπρεπῶς ἐθρήνει.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 71 17/7/2020 11:23:27 πμ

Ὦ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου
τέκνον, ποῦ ἔδυ σου τό κάλλος;
Θάνατον θανάτῳ, σύ θανατοῖς, Θεέ
μου, θείᾳ σου δυναστείᾳ.
Ἡ δάμαλις τόν μόσχον, ἐν ξύλῳ
κρεμασθέντα, ἠλάλαζεν ὁρῶσα.
Ὦ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου,
γλυκύτατόν μου τέκνον, πῶς τάφῳ
νῦν καλύπτῃ;
Αἱ μυροφόροι, Σῶτερ, τῷ τάφῳ
προσελθοῦσαι προσέφερόν σοι
μύρα.
Ἀνάστηθι Οἰκτίρμον, ἡμᾶς ἐκ τῶν
βαράθρων ἐξανιστῶν τοῦ Ἅδου.
Ἀνάστα Ζωοδότα, ἡ σέ τεκοῦσα
μήτηρ δακρυρροοῦσα λέγει.
Κλαίει καί θρηνεῖ σε, ἡ πάναγνός
σου μήτηρ, Σωτήρ μου νεκρωθέντα.
Ἔρραναν τόν τάφον αἱ μυροφόροι
μύρα λίαν πρωΐ ἐλθοῦσαι. (τρίς)

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 72 17/7/2020 11:23:27 πμ

Εἰρήνην Ἐκκλησίᾳ, λαῷ σου
σωτηρίαν, δώρησαι σῇ Ἐγέρσει.

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 73 17/7/2020 11:23:27 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 74 17/7/2020 11:23:27 πμ

3.3. ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ: ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

Είσοδος και ένταξη στο σώμα της Εκκλησίας.

Ας προσπαθήσουμε να διατυπώσουμε λέξεις και φράσεις με βάση τις λέξεις «είσοδος» και «ένταξη».

Βάπτιση ενηλίκων στην Αβάνα της Κούβας. Φωτογραφία από το ierapostoli.wordpress.com.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 75 17/7/2020 11:23:28 πμ

Ομαδική βάπτιση παιδιών και ενηλίκων από την Ουκρανία στο βαπτιστήριο της Ι. Μ. Ιερουσαλήμ στον Παρνασσό. Περιοδικό Βημόθυρο, **τεύχος 2/3 (2010), σελ. 210.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 76 17/7/2020 11:23:28 πμ

Τὸ ἱερώτατον Βάπτισμα καί ἀναγέννησίς ἐστι, καὶ ἀνάπλασις, καθαρσίς τε καὶ φωτισμὸς καὶ υἱοθεσία, καὶ χάρισμα καὶ ἁγιασμός. Τυποῖ* δὲ ἐξαιρέτως τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τριήμερον ἔγερσιν.

Συμεὼν Θεσσαλονίκης,
Διάλογος ΞΒ', **PG 155, 221B**

---

* **τυποῖ = προτυπώνει**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 77 17/7/2020 11:23:28 πμ

Βαπτίσεις στις Φιλιππίνες από τον π. Σιλουανό Φίλιππο Τόμσον. Πηγή φωτογραφιών: «Orthodox Mission», 25 Ιανουαρίου 2017.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 78 17/7/2020 11:23:28 πμ

Προϋποθέσεις και στοιχεία εισόδου-ένταξης στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ας διαβάσουμε και ας υπογραμμίσουμε λέξεις-κλειδιά σε κείμενα που αναφέρονται στο μυστήριο και στην Ορθόδοξη ακολουθία του Βαπτίσματος και του Χρίσματος και σηματοδοτούν την έναρξη της καινούριας ζωής στην Εκκλησία.

Ευχές του Βαπτίσματος – Προβαπτισματική ευχή

Ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλον (τὴν δούλην) σου (τόνδε)

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 79 17/7/2020 11:23:28 πμ

(τήνδε) τὸν καταξιωθέντα (τὴν καταξιωθεῖσαν) καταφυγεῖν ἐπὶ τὸ ἅγιον ὄνομά σου, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ' αὐτοῦ (αὐτὴν) τὴν παλαιὰν ἐκείνην πλάνην, καὶ ἔμπλησον αὐτὸν (αὐτὴν) τῆς εἰς σὲ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, ἵνα γνῶ ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος, Θεὸς ἀληθινός, καὶ ὁ μονογενής σου Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ Ἅγιόν σου Πνεῦμα. Δὸς αὐτῷ (αὐτῇ) ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς σου πορευθῆναι, καὶ τὰ ἀρεστά σοι φυλάξαι. ὅτι ἐὰν ποιήσῃ αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Γράψον αὐτὸν (αὐτὴν) ἐν βίβλῳ ζωῆς σου καὶ ἔνωσον αὐτὸν (αὐτὴν) τῇ ποίμνῃ τῆς κληρονομίας σου· δοξασθήτω τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτῷ (αὐτῇ) καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ σου

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 80 17/7/2020 11:23:28 πμ

Υἱοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος...

Στο όνομά σου, Κύριε και Θεέ της αλήθειας, και του μονογενούς σου Υιού και του Αγίου σου Πνεύματος, βάζω το χέρι μου πάνω στον/η δούλο/η σου (δείνα), που αξιώθηκε να καταφύγει στη βοήθεια που δίνει το άγιο Όνομά σου και να φυλαχτεί κάτω από τις φτερούγες σου. Διώξε απ' αυτόν/ήν την παλιά εκείνη πλάνη και γέμισέ τον/την με πίστη, ελπίδα και αγάπη για σένα, ώστε να μάθει πως εσύ είσαι ο μόνος και αληθινός Θεός και ο μονογενής σου Υιός, ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και το Άγιό σου Πνεύμα. Δώσε του/της τη δύναμη να τηρεί όλες τις

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 81 17/7/2020 11:23:28 πμ

εντολές σου και να φυλάξει τα αρεστά σε σένα, γιατί αν τα κάμει αυτά ο άνθρωπος θα ζήσει σύμφωνα μ' αυτά. Γράψε τον/την στο βιβλίο της ζωής σου και ένωσέ τον/την με την ποίμνη του λαού σου. Ας δοξαστεί από αυτόν/ήν το άγιο όνομά σου, και του αγαπητού σου Υιού, του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και του ζωοποιού σου Πνεύματος...

Ευχές του Βαπτίσματος – Προβαπτισματική ευχή (Μετά την απόταξη του σατανά και τη σύνταξη με τον Χριστό)

Δέσποτα, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, προσκάλεσαι τὸν δοῦλον (τὴν δούλην) σου (τόνδε) (τήνδε) πρὸς τὸ ἅγιόν σου φώτισμα, καὶ καταξίωσον αὐτὸν (αὐτὴν) τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 82 17/7/2020 11:23:28 πμ

Βαπτίσματος. Ἀπόδυσον αὐτοῦ (αὐτῆς) τὴν παλαιότητα, καὶ ἀνακαίνισον αὐτὸν (αὐτὴν) εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, καὶ πλήρωσον αὐτὸν (αὐτὴν) τῆς του Ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἕνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου. ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾖ, ἀλλὰ τέκνον τῆς σῆς Βασιλείας.

Δέσποτα Κύριε και Θεέ μας, προσκάλεσε το δούλο σου / τη δούλη σου (δείνα) στο άγιό σου φώτισμα, και αξίωσέ τον / την να λάβει τη μεγάλη αυτή χάρη του αγίου σου Βαπτίσματος. Ξέντυσέ τον από την παλιά του κατάσταση και ανανέωσέ τον για να απολαύσει την αιώνια ζωή και γέμισέ τον με τη δύναμη του Αγίου σου Πνεύματος, για να

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 83 17/7/2020 11:23:28 πμ

ενωθεί με το Χριστό σου. Και αυτό για να μην είναι πια παιδί με σαρκικό φρόνημα, αλλά παιδί της δικής σου Βασιλείας...

Ευχή του Χρίσματος

Αὐτὸς οὖν, Δέσποτα παμβασιλεῦ εὔσπλαγχνε, χάρισαι αὐτῷ καὶ τὴν σφραγῖδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καὶ παντοδυνάμου καὶ προσκυνητοῦ σου Πνεύματος, καὶ τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος, καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτὸν (αὐτὴν) ἐν τῷ σῷ ἁγιασμῷ. Βεβαίωσον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ πίστει ῥῦσαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ, καὶ τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ, ἐν ἁγνείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ (αὐτῆς) διατήρησον ἵνα, ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ εὐαρεστῶν (εὐαρε-

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 84 17/7/2020 11:23:28 πμ

στοῦσά) σοι, υἱὸς (θυγατέρα) καὶ κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου σου γένηται βασιλείας.

Εσύ λοιπόν, Δέσποτα, βασιλιά των πάντων, σπλαχνικέ, χάρισε σ' αυτόν και τη σφραγίδα της δωρεάς του αγίου και παντοδύναμου και αξίου προσκύνησης Πνεύματός σου, και τη μετάληψη του αγίου Σώματος και του τιμίου Αίματος του Χριστού σου. Φύλαξε αυτόν στον αγιασμό σου. Στερέωσέ τον στην ορθόδοξη πίστη. Γλίτωσέ τον από τον πονηρό κι από όλα τα τεχνάσματά του, και με το σωτήριο φόβο σου διατήρησε την ψυχή του σε καθαρότητα και σε αρετή. Έτσι ώστε να σου είναι ευάρεστος με κάθε έργο και λόγο και να γίνει υιός και κληρονόμος της επουράνιας

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 85 17/7/2020 11:23:28 πμ

βασιλείας σου...
Ακολουθία Αγίου Βαπτίσματος, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
Στο Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σ. 118-121.

Το Βάπτισμα

Εξάλλου με το Βάπτισμα ανοίγεται η θύρα, για να εισαχθεί ο πιστός στην εν Χριστώ κοινωνία με τα άλλα μέλη του Κυριακού Σώματος.

[...] Γίνεται, συνεπώς, το Βάπτισμα είσοδος στη ζωή μιας συγκεκριμένης τοπικής κοινότητος και όχι σε μία γενική –οικουμενική– περί χριστιανισμού Ιδέα.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 86 17/7/2020 11:23:28 πμ

[...] Το Βάπτισμα, άρα, υπό ορθές προϋποθέσεις, οδηγεί στην εκκλησιαστικότητα και εκκλησιοποίηση του ανθρώπου, δηλαδή στη μεταμόρφωση της ατομικότητάς του σε εκκλησιαστική ύπαρξη. Δεν είναι όμως κάτι αυτονόητο και απροϋπόθετο. Όλα στην Εκκλησία είναι καρπός της συνέργειας με τη Θεία Χάρη. Και αυτό προϋποθέτει τη διάθεση και τον αγώνα του ανθρώπου. Αυτοματισμοί στην Εκκλησία δεν μπορεί να υπάρξουν, αφού η Θεία Χάρη δεν καταργεί την ανθρώπινη Ελευθερία ως δυνατότητα επιλογής, καταφάσεως ή απορρίψεως (πρβλ. Ιωάν. 5, 6).

Μεταλληνός, π. Γ. (1999). «Εξ ύδατος και πνεύματος». Η Θεολογία του αγίου Βαπτίσματος.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 87 17/7/2020 11:23:28 πμ

Η θεολογία του μυστηρίου του βαπτίσματος στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Αφού μελετήσουμε τα παρακάτω κείμενα και παρατηρήσουμε τις σχετικές εικόνες καταγράψτε τα βασικά μέρη, τη σημασία και τους συμβολισμούς του μυστηρίου του Βαπτίσματος στην Ορθόδοξη πίστη, που σηματοδοτούν την έναρξη της καινούριας ζωής στην Εκκλησία.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 88 17/7/2020 11:23:28 πμ

Βαπτίζεται ὁ δοῦλος (ἡ δούλη) τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, Ἀμήν· καὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀμήν· καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν.

Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 89 17/7/2020 11:23:28 πμ

Κείρεται […] τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ (αὐτῆς), εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός […]. Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν.

Ἐνδύεται ὁ δοῦλος (ἡ δούλη) τοῦ Θεοῦ (ὁ ἢ ἡ δεῖνα) χιτῶνα δικαιοσύνης, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 90 17/7/2020 11:23:28 πμ

Τελετουργία του Βαπτίσματος

Πρώτα αγιάζεται το νερό και ευλογείται το λάδι με ευχές. Έπειτα λαδώνεται το παιδί από τον ιερέα και στη συνέχεια βυθίζεται τρεις φορές στην κολυμβήθρα. Η τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο νερό της κολυμβήθρας σημαίνει τη συμμετοχή του βαπτιζόμενου στην τριήμερη ταφή και την Ανάσταση του Χριστού. Στη συνέχεια, χρίεται με άγιο μύρο και ντύνεται στα ολόλευκα. Ανήκει πια στον Χριστό και στην

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 91 17/7/2020 11:23:28 πμ

Εκκλησία. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στο Βάπτισμα έχουν τη σημασία τους. Το νερό με τις ιδιότητες του καθαρισμού, της καταστροφής (πλημμύρας) και της ζωτικότητας συμβολίζει αυτά που γίνονται: ο πιστός καθαρίζεται από την αμαρτία, θάβει τον παλιό άνθρωπο και αναγεννιέται σε μια νέα ζωή. Αλείφεται με λάδι, όπως οι αθλητές της πάλης, γιατί θα παλέψει ενάντια στο κακό και στην αμαρτία. Έχουμε ακόμη μια συμβολική πράξη: το κόψιμο λίγων τριχών από το κεφάλι, από τέσσερα σημεία σε σχήμα σταυρού. Η πράξη αυτή συμβολίζει αφενός μεν μια μικρή θυσία του βαπτιζόμενου στο Λυτρωτή του και αφετέρου ότι ο νέος χριστιανός ανήκει πλέον στον Χριστό, όπως οι

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 92 17/7/2020 11:23:28 πμ

δούλοι στην αρχαία εποχή που με την κουρά ανήκαν στον κύριό τους. Το Βάπτισμα ενός παιδιού είναι σημαντικό γεγονός της ζωής του και μια ωραία οικογενειακή γιορτή. Για την Εκκλησία όμως έχει ευρύτερες διαστάσεις: πολιτογραφεί και εγγράφει στα μητρώα της ένα ακόμη μέλος της.

Γκότσης, Χρ., Μεταλληνός, π. Γ., Φίλιας, Γ., Ορθόδοξη πίστη και λατρεία Α' Γενικού Λυκείου, **Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σ. 120-121.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 93 17/7/2020 11:23:28 πμ

Βάπτισμα

Το Βάπτισμα δεν είναι μια μαγική πράξη, που προσθέτει μερικές υπερφυσικές δυνάμεις στις φυσικές μας ιδιότητες. Είναι η αρχή αυτής της αιώνιας ζωής, που μας ενώνει εδώ, σ' αυτόν τον «παρόντα» κόσμο, με τον «ερχόμενο» κόσμο και μας κάνει από τώρα μετόχους της βασιλείας του Θεού. […] Το Βάπτισμα δεν είναι ένας «αυτοσκοπός» αλλά η αρχή μιας πορείας στην οποία ολόκληρη η κοινότητα, και ιδιαίτερα ο ιερέας, πρόκειται να έχουν αποφασιστικό ρόλο. Είναι η πορεία «της δημιουργίας κατ' εικόνα Χριστού» του νεοφωτίστου, της «ανοικοδομήσεώς» του «επί του θεμελίου των αποστόλων και προφητών», δηλαδή της χριστιανικής

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 94 17/7/2020 11:23:28 πμ

διδασκαλίας, είναι η βοήθεια να μην «απορριφθεί» αλλά να «αυξάνει» σε θεοσέβεια». Αυτό που ξέρουμε ήδη είναι ότι στο παρελθόν όχι μόνο ο υποψήφιος αλλά ολόκληρη η Εκκλησία προετοιμαζόταν για το Βάπτισμα. Διότι γνώριζε ότι με το να δεχτεί μέσα της ένα καινούριο μέλος, δεχόταν την υπευθυνότητα για την αιώνια σωτηρία του[…].

Schmemann, A., Εξ ύδατος και πνεύματος, **Μτφρ. Ι. Ροηλίδης, Δόμος, Αθήνα, 1984, σ. 60-61.**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 95 17/7/2020 11:23:28 πμ

Η ένταξή στην Εκκλησία του Χριστού.

Προσπαθήστε να δημιουργήσετε ένα λεύκωμα με ευχές και αφιερώσεις για μια τελετή βάπτισης κατάλληλες για την περίσταση και να παρουσιάσετε στην ολομέλεια της τάξης.

Ο πατήρ Θεολόγος Χρυσανθακόπουλος τελεί το Βάπτισμα στο Μπραζαβίλ, Κονγκό.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 96 17/7/2020 11:23:28 πμ

Σημειώνουμε...

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 97 17/7/2020 11:23:28 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 98 17/7/2020 11:23:28 πμ

3.5. ΤΟ ΒΑΘΥΤΕΡΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Απόψεις των νέων για τον Γάμο.

Ας καταγράψουμε στον πίνακα όσες περισσότερες λέξεις σάς έρχονται στον νου με τη λέξη «γάμος». Στη συνέχεια θα τις ομαδοποιήσουμε με τη βοήθειά σας και θα τις παρουσιάσουμε.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 99 17/7/2020 11:23:28 πμ

Ο κυκλικός χορός στο μυστήριο του Γάμου.

Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για το μυστήριο του Γάμου.

Χωρισμένοι σε ομάδες μελετήστε κείμενα της χριστιανικής παράδοσης για τη διδασκαλία και τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τη σχέση των δύο φύλων και τον γάμο. Τέλος, σε ολομέλεια παρουσιάζετε και συζητάτε τα πορίσματα της μελέτης σας.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 100 17/7/2020 11:23:28 πμ

1. Το νόημα της συμβίωσης

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιον μ' αυτόν».

Γένεση 2, 18 1.

2. Λόγια αγάπης συζύγου

Λόγια αγάπης να της λες... Εγώ από όλα, την δική σου αγάπη προτιμώ και τίποτε δεν μου είναι οδυνηρό, όσο το να βρεθώ σε διάσταση μαζί σου. Κι αν όλα χρειαστεί να τα χάσω κι αν στους εσχάτους βρεθώ κινδύνους, οτιδήποτε κι αν πάθω, όλα μού είναι υποφερτά, όσο εσύ μού είσαι καλά.. Και τα παιδιά τότε μού είναι πολύ αγαπητά, εφ' όσον εσύ με συμπαθείς. Όλα δικά σου είναι. Αυτό με συμβουλεύει ο Παύλος λέγοντας ότι ο άνδρας δεν

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 101 17/7/2020 11:23:28 πμ

εξουσιάζει το σώμα του, αλλά η γυναίκα του. Κι αν δεν έχω εγώ εξουσία στο σώμα μου, αλλά εσύ, πόσο μάλλον δικά σου είναι όλα τα άλλα. Σώμα δεν έχεις πια δικό σου… Δεν είμαστε δύο σώματα μετά το γάμο, αλλά γίναμε ένα· δεν έχουμε δύο περιουσίες, αλλά μία. … Όλα δικά σου είναι, κι εγώ δικός σου είμαι, κορίτσι μου… Ποτέ να μη μιλάς με πεζό τρόπο, αλλά με φιλοφροσύνη, με τιμή, με αγάπη πολλή. Να την τιμάς, και δεν θα βρεθεί στην ανάγκη να ζητήσει την τιμή από τους άλλους. Να την προτιμάς από όλους για όλα, για την ομορφιά, για την σύνεσή της, και να την επαινείς. Να κάνεις φανερό ότι σου αρέσει η συντροφιά της και ότι προτιμάς να μένεις στο σπίτι για να είσαι μαζί της, από το να βγαίνεις στην αγορά.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 102 17/7/2020 11:23:28 πμ

Από όλους τους φίλους να την προτιμάς, και από τα παιδιά που σου χάρισε ακόμα, κι αυτά εξαιτίας της να τα αγαπάς.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

3. Μυστήριο αγάπης

α. Εκεί όπου ο άνδρας και η γυναίκα και τα παιδιά είναι συνδεδεμένοι με δεσμούς ομόνοιας και φιλίας και αρετής, εκεί βρίσκεται ανάμεσά τους ο Χριστός.

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

β. Αυτό είναι πραγματική οικογενειακή ζωή, αυτό είναι ο αληθινός πλούτος, αυτή η μεγαλύτερη περιουσία, όταν δηλαδή ο άντρας δεν συγκρούεται με τη γυναίκα του, αλλά είναι ενωμένοι σαν

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 103 17/7/2020 11:23:28 πμ

ένα σώμα… Δεν υπάρχει τίποτε, τίποτε πολυτιμότερο από το ν' αγαπιέται πολύ ο άντρας από τη γυναίκα του και η γυναίκα από τον άντρα της. Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

γ. Ο γάμος είναι μυστήριο αγάπης. Διότι η γυναίκα και ο άνδρας δεν είναι δύο άνθρωποι, αλλά ένας...

Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Η θεολογία του μυστηρίου του Γάμου.

Με βάση τη φράση «Εις σάρκα μίαν» ας προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε μια σειρά θέσεων και να επιχειρηματολογήσουμε στην ολομέλεια της τάξης για θέματα όπως: Τι απαντά ο Χριστιανισμός σε ποικίλα

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 104 17/7/2020 11:23:28 πμ

ζητήματα που ανακύπτουν στη σχέση μέσα στο γάμο; Τι κρατάει μια σχέση ισχυρή στο γάμο ώστε να μπορέσει να πραγματώσει το «Εἰς σάρκα μίαν»;

Η Εκκλησία ευλογεί και εντάσσει στο σώμα της την ένωση του άνδρα και της γυναίκας «εἰς σάρκα μίαν» **με το μυστήριο του Γάμου. Με την ευλογία του Θεού, η ένωση αυτή γίνεται συζυγία, κοινωνία ζωής και σωμάτων με στόχο την τελείωση των προσώπων και τη σωτηρία. Η απόκτηση παιδιών δεν είναι ο πρώτος ή ο μοναδικός σκοπός του Γάμου. Τα παιδιά είναι καρπός της αγαπητικής σχέσης των συζύγων. Έτσι, δημιουργείται η οικογένεια, η «κατ' οἶκον Ἐκκλησία».**

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 105 17/7/2020 11:23:28 πμ

Ο Θεός δημιούργησε και ευλόγησε το πρώτο ζευγάρι. Η Εύα ήταν για τον Αδάμ σάρκα από τη σάρκα του, συμπορευτής του στο δρόμο για την τελείωση και την ένωση με το Θεό. Η αρχική αυτή ενότητα και η κοινή πορεία του ζεύγους διασπάστηκε από την πτώση του ανθρώπου. Έτσι άρχισαν οι έχθρες και οι εγωιστικές αντιπαραθέσεις μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας. Ο Χριστός, όμως, ευλογώντας το Γάμο, μεταμορφώνει τα αποτελέσματα της πτώσης σε μια κοινωνία ενότητας του ανδρογύνου, μεταξύ τους και με το Θεό.Η σημαντικότερη στιγμή του μυστηρίου του Γάμου είναι όταν ο ιερέας ενώνει τα χέρια των νυμφευόμενων (η λεγόμενη «άρμοση των χειρών»). Η ωραία αυτή συνήθεια σημαίνει την αδιάσπαστη ένωσή

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 106 17/7/2020 11:23:28 πμ

τους αλλά και την τιμή που δείχνει στο νέο ζευγάρι ο Θεός, ο οποίος οδηγεί τη γυναίκα προς τον άνδρα ως νυμφαγωγός, όπως κάποτε είχε οδηγήσει την Εύα προς τον Αδάμ.

Ο απόστολος Παύλος ονομάζει «μέγα» το μυστήριο του Γάμου (παραπάνω κείμενο), διότι η ένωση του άνδρα και της γυναίκας «εἰς σάρκα μίαν» έχει ως πρότυπο την ένωση του Χριστού με την Εκκλησία. Είναι αδύνατη η εφαρμογή της αγάπης μεταξύ των ανθρώπων χωρίς την αναφορά στο Θεό. Γι' αυτό τονίζεται ότι ο άνδρας αγαπά και φροντίζει τη γυναίκα όπως αγάπησε την Εκκλησία ο Χριστός (δηλαδή μέχρι θανάτου), η δε γυναίκα υπακούει στον άνδρα όπως η Εκκλησία στο Χριστό. Ο άνδρας θεωρείται ως κεφαλή της γυναίκας όχι με την έννοια της

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 107 17/7/2020 11:23:28 πμ

εξουσίας, αλλά με την έννοια της θυσίας όπως ακριβώς συνέβη με το Χριστό, που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, ΔΕ 25.

Ο συμβολισμός των τελουμένων στο μυστήριο του Γάμου

Κατά την τέλεση του μυστηρίου του Γάμου χρησιμοποιούνται υλικά στοιχεία, ως σύμβολα κάποιων βαθύτερων αληθειών.

1. Τα **δακτυλίδια** είναι η σφραγίδα της ένωσης αλλά και η έκφραση της σταθερότητας της σχέσης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοπροσφοράς των συζύγων.
2. Τα **στεφάνια** αποτελούν την επιβράβευση για την εντιμότητα της

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 108 17/7/2020 11:23:28 πμ

ζωής των νυμφευόμενων μέχρι το Γάμο. Οι σύζυγοι στεφανώνονται ως άρχοντες, διότι αποκτούν και πάλι τη θέση του συνδημιουργού.

3. Το **κοινό ποτήριο** μας θυμίζει ότι κάποτε το μυστήριο του Γάμου γινόταν μαζί με τη Θεία Ευχαριστία και ότι οι νεόνυμφοι μεταλάμβαναν. Υπενθυμίζει, επίσης ότι σι σύζυγοι θα έχουν πλέον κοινή συμμετοχή στις χαρές και στις λύπες.
4. **Ο χορός γύρω από το τραπέζι** με το τροπάριο «Ησαΐα χόρευε...» εκφράζει τη χαρά και το πανηγυρικό αίσθημα που συνοδεύει το Γάμο. Επίσης έκφραση ευχής για την ευτεκνία και την προκοπή του ζεύγους είναι το

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 109 17/7/2020 11:23:28 πμ

ρύζι που ρίχνεται κατά τη διάρκεια του χορού.

Τα στέφανα αγιάζονται επί του ιερού Ευαγγελίου.

Το κοινό ποτήριο.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 110 17/7/2020 11:23:28 πμ

Αντιλήψεις για τον γάμο στη σύγχρονη εποχή.

Αφού μελετήσετε τα σχετικά κείμενα προσπαθήστε να δημιουργήσετε έναν χάρτη εννοιών με τις λέξεις: άνδρας, γυναίκα, σχέσεις δύο φύλων, έρωτας, γάμος στον Χριστιανισμό. Κατά την έρευνά σας μπορείτε να συνδυάσετε τα κείμενα με εικονιστικό υλικό.

Ενότητα στον γάμο

Αυτό που δίνει στο ζευγάρι τον χαρακτήρα ενός οργανικού συνόλου είναι το Άγιο Πνεύμα, που σε τελική ανάλυση είναι εκείνο που δίνει τα διάφορα χαρίσματα στους συζύγους. Στα δε χαρίσματα δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 111 17/7/2020 11:23:28 πμ

στην υπηρεσία του νέου σώματος, που δημιουργείται από την ένωση των συζύγων, και τα ίδια να εμφανίζονται ως κοινά χαρίσματα. Όταν το Πνεύμα βρίσκεται στον κάθε σύζυγο και γίνεται μια δύναμη, που τους κρατάει και τους δυο δεμένους, τότε μπορούμε να πούμε ότι και οι σύζυγοι βρίσκονται μέσα στο Πνεύμα. Σ' αυτήν την περίπτωση το Πνεύμα είναι ένα είδος πνευματικού κλίματος μέσα στο οποίο οι σύζυγοι συναντιόνται ή μία γέφυρα που τους ενώνει… Το Άγιο Πνεύμα, που κάνει τον γάμο έναν οργανισμό με τη δική του ζωή, αυτό χορηγεί και τα διαφορετικά χαρίσματα. Δένει τους συζύγους μεταξύ τους και τους κάνει να αισθάνονται ότι ανήκουν ο ένας στον άλλο. Δημιουργεί στους συζύγους την πεποίθηση ότι το

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 112 17/7/2020 11:23:28 πμ

χάρισμα του καθενός υπάρχει για χάρη του άλλου. Το Άγιο Πνεύμα είναι ο πνευματικός σύνδεσμος μεταξύ των συζύγων, η ενωτική δύναμη που κάνει τους συζύγους μια ενότητα, η δύναμη της συνοχής στο γάμο. Όπως τα διάφορα όργανα στο σώμα έχουν μέσα τους μια συνεκτική δύναμη που τα κρατάει μαζί, έτσι το Άγιο Πνεύμα, όταν βρίσκεται μέσα στους συζύγους, τους κρατάει μαζί και τους δημιουργεί τη βεβαιότητα ότι η ολοκλήρωση είναι δυνατή μόνο στην ένωση… Το Πνεύμα βρίσκεται μέσα σε κάθε σύζυγο με τα διαφορετικά χαρίσματα ή με τα αμοιβαία αλληλεξαρτώμενα χαρίσματα, που ούτε εξομοιώνουν τους συζύγους, αλλά ούτε τους επιτρέπουν να λειτουργήσουν μεμονωμένα και ανεξάρτητα ο ένας από

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 113 17/7/2020 11:23:28 πμ

τον άλλο. Όπως στο σώμα το κάθε όργανο έχει τη δική του λειτουργία, έτσι και τα χαρίσματα, οι διακονίες των συζύγων, δεν μπορούν να περάσουν από τον ένα σύζυγο στον άλλο, ωστόσο το όφελος που εκπηγάζει το απολαμβάνουν και οι δύο. Όπως γίνεται και στο σώμα, όπου το χέρι παραμένει χέρι και το πόδι παραμένει πόδι, το καθένα με τη δική του λειτουργία. Το καθένα απ' αυτά, πραγματοποιώντας τη δική του λειτουργία, ωφελείται τόσο απ' τη λειτουργία των άλλων, όσο και από τη δύναμη ζωής ολόκληρου του σώματος και μεταδίδει επίσης με τη σειρά του στα άλλα μέλη και σ' ολόκληρο το σώμα το όφελος από τη δική του λειτουργία.

π. Φιλόθεος Φάρος, π. Σταύρος Κοφινάς, Συζυγία

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 114 17/7/2020 11:23:29 πμ

Άγιοι Ακύλας και Πρίσκιλλα

Αρμονική συνύπαρξη

Κάθε άνθρωπος έχει γεννηθεί σ' ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο αρχικά αναπτύσσεται και διαμορφώνεται, προχωρώντας από την απλή ύπαρξη στη συνύπαρξη. Είναι φυσικό λοιπόν να επηρεάζεται από τις αρχές που ισχύουν για τη συμβίωση και τον αλληλοσεβασμό μεταξύ των ανθρώπων. Στη διάρκεια του

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 115 17/7/2020 11:23:29 πμ

βίου του καλείται να αντλεί από τα ευφορότερα πνευματικά κοιτάσματα της θρησκευτικής του παραδόσεως εκείνες τις αξίες, που εμπνέουν τη ζωή για μια αρμονική συνύπαρξη… Όσα ζούμε στον χώρο της χριστιανικής πίστεως όχι μόνο συμβάλλουν σταθερά στην αρμονική συνύπαρξη, αλλά την ανυψώνουν και τη μεταμορφώνουν σε κάτι σημαντικότερο: σε «κοινωνία προσώπων». Πρόκειται για μια σταδιακή συνειδητοποίηση και πορεία από την ύπαρξη στη συνύπαρξη, από τη συνύπαρξη στην κοινωνία. Η ύψιστη και απόλυτη αρχή, ο όντως Ων, ο Τριαδικός Θεός, κατά τη χριστιανική πίστη, είναι κοινωνία αγάπης προσώπων. Αυτό που μεταμορφώνει την απλή συνύπαρξη σε κοινωνία είναι ακριβώς η αγάπη. Αυτή

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 116 17/7/2020 11:23:29 πμ

μετασχηματίζει το ανθρώπινο ον από άτομο σε πρόσωπο. Η χριστιανική παράδοση θεμελιώνεται πάνω σε αυτήν τη βεβαιότητα. Και αναπτύσσεται με τόλμη στις επόμενες φάσεις. Η σχέση του Θεού με τον κόσμο, ιδιαίτερα με την ανθρωπότητα, είναι σχέση αγάπης, που τείνει στη δημιουργία «κοινωνίας». Η Ενανθρώπηση του Λόγου αποτελεί μια εκπληκτική κίνηση της αγάπης του Θεού, που αποσκοπεί σε «κοινωνία» Θεού και ανθρώπων. Η Εκκλησία του Χριστού συνεχίζει την αποστολή του Ένσαρκου Λόγου, του Ιησού Χριστού, μέσα στην ιστορία. Η ύπαρξή της, η μαρτυρία της, η μυστηριακή ζωή, επιδιώκουν την «κοινωνία» του ανθρώπου με τον Θεό και των ανθρώπων μεταξύ τους. Εμπνέοντας και ενισχύοντας

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 117 17/7/2020 11:23:29 πμ

με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος την αγάπη στις ποικίλες μορφές της, με το εύρος και τη δυναμική που αποκαλύπτει η Καινή Διαθήκη (π.χ. η επί του Όρους Ομιλία, η παραβολή του καλού Σαμαρείτη, ο Ύμνος της αγάπης, η Α΄ Επιστολή Ιωάννου). Έχοντας ως κέντρο της λειτουργικής και πνευματικής ζωής τη Θεία Κοινωνία. Χρέος και αγώνας κάθε ανθρώπου είναι να συνεισφέρει στην αρμονική συνύπαρξη. Όραμα, προσδοκία και προσευχή του πιστού χριστιανού, καθώς ατενίζει σταθερά το μυστήριο των προσώπων της Αγίας Τριάδος και την ενανθρώπηση του Λόγου, ο Οποίος αποκαλύπτει το πλήρωμα της αγάπης, είναι να ανέρχεται σε ένα επόμενο επίπεδο: να συμβάλλει με τη μυστική ενέργεια του Αγίου Πνεύ-

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 118 17/7/2020 11:23:29 πμ

ματος στην ανύψωση της απλής συνυπάρξεως των ανθρώπων σε κοινωνία προσώπων.

Αναστάσιος Γιαννουλάτος, αρχιεπ. Αλβανίας,
Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες. **Θρησκειολογική θεώρηση**

Βαπτισμένος χριστιανός και πολιτικός Γάμος

Ο πολιτικός Γάμος ισχύει στην Ελλάδα ως επιλογή από το 1982. Είναι τελετή νομικού χαρακτήρα και πραγματοποιείται ενώπιον του Δημάρχου ή του Προέδρου μιας κοινότητας, ως εκπροσώπου της κρατικής εξουσίας. Για την Εκκλησία ο πολιτικός Γάμος έχει το χαρακτήρα ενός συμβολαίου, μιας επίσημης συμβολαιογραφικής πράξης.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 119 17/7/2020 11:23:29 πμ

Το μυστήριο του Γάμου ενώνει τους συζύγους με τη θεϊκή ευλογία, αγιάζει ακόμα και τα υλικά στοιχεία του Γάμου και προβάλλει ως πρότυπο της αγάπης των συζύγων τη σχέση Χριστού και Εκκλησίας. Δίνει στα νέα ζευγάρια τη δυνατότητα μεταφυσικού προβληματισμού και τα συνδέει με την παράδοση του τόπου μας.

Έξω από τα πλαίσια του μυστηρίου, ο Γάμος είναι ένα απλό κοινωνικό γεγονός. Η Εκκλησία, βεβαίως, λαμβάνει υπόψη τους λόγους που οδήγησαν κάποιους στον πολιτικό Γάμο. Θεωρεί, όμως, ότι για τον χριστιανό που ζει σε μια χώρα θρησκευτικά ελεύθερη, όπως η Ελλάδα, ο πολιτικός Γάμος εκφράζει την επιλογή των συζύγων ν' αποξενωθούν

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 120 17/7/2020 11:23:29 πμ

από την εκκλησιαστική παράδοση. Γι' αυτό και μετά από έναν πολιτικό Γάμο, δημιουργούνται προβλήματα στη συμμετοχή του ζευγαριού σε άλλα μυστήρια της Εκκλησίας.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, ΔΕ 25.

Σημειώνουμε...

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 121 17/7/2020 11:23:29 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 122 17/7/2020 11:23:29 πμ

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

– Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό για το οποία δίνεται η βιβλιογραφία μέσα στο σώμα κειμένου, δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα.
– Για τη μετάφραση της Αγίας Γραφής χρησιμοποιήθηκε η έκδοση της Βιβλικής Εταιρίας διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
– Τα σύμβολα ⌘ δηλώνουν το τέλος κάθε δραστηριότητας.
– Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr.

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 123 17/7/2020 11:23:29 πμ

– Έργα της Αθηνάς Βουζαξάκη και της Δέσποινας Χανόγλου κοσμούν τις σελίδες του βιβλίου.
– Παναγία η Γλυκοφιλούσα, Μουσείο Μπενάκη: https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=0&id=107604&lang=el

Πηγές κειμένων στο διαδίκτυο-Ιστοσελίδες

– Η επιτυχημένη «Αποστολή» της Αρχιεπισκοπής, 10/2/2013. Στο: http://mkoapostoli.com/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CF%

27-0856_I_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 124 13/03/2024 16:47:36

80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%B5%CF%80%CE%B9/

- Αδελφότητα Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής, https://ierapostoles.gr/
- Ψηφιοποιημένο Αρχείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας, http://eib.xanthi.ilsp.gr/gr/default.asp

27-0856_I_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 125 13/03/2024 16:47:52

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 126 17/7/2020 11:23:29 πμ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

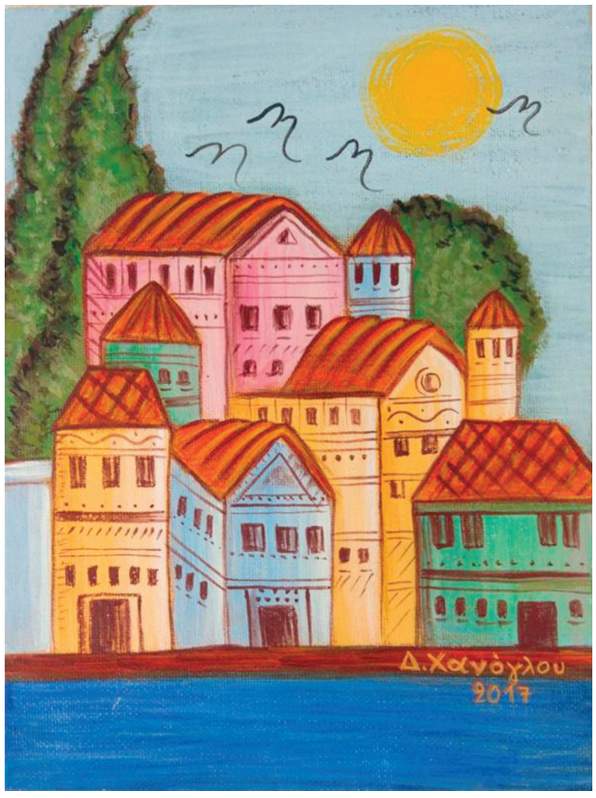

Θεματική Ενότητα 3

ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.2. Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία 5

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 127 17/7/2020 11:23:29 πμ

3.3. Η γλώσσα της Ορθόδοξης χριστιανικής Παράδοσης..... 50

3.4. Είσοδος και ένταξη στην Εκκλησία: Το μυστήριο του βαπτίσματος 75

3.5. Το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του γάμου 99

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 128 17/7/2020 11:23:29 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 129 17/7/2020 11:23:29 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 130 17/7/2020 11:23:29 πμ

22-0264_l_e_thrisk_bm_91-116_28b.indd 131 17/7/2020 11:23:29 πμ

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.